

Podcastin pituus: 32:43

Haastattelija: O

Haastateltava: M

[00:02]

Aasiantuntijat ajankohtaista asiaa Aasiasta.

[00:09]

O: Tervetuloa Turun yliopiston Itä-Aasian tutkimus- ja koulutuskeskuksen uuden podcast-sarjan pariin. Keskustelemme keväällä -22 julkaistusta kirjasta Kiinan poliittinen järjestelmä. Näissä jaksoissa kirjan kirjoittajat kertovat oman tieteenalansa näkökulmasta Kiinan poliittisen järjestelmän erityispiirteistä. Tässä sarjassa spesiaalia on se, että kuuntelijat voivat lähettää kysymyksiä kirjoittajille ja sarjan loppuksi pidämme vielä yhteis-session jossa kirjoittajat vastaavat kysymyksiin, eli voitte laittaa kysymyksiä ja kommentteja sähköpostiosoitteeseen ceas@utu.fi lokakuun loppuun asti. Osoite on myös mainittu podcastin esittelytekstissä. Minä olen Outi Luova, Turun Yliopiston Itä-Aasian keskuksen yliopiston lehtori.

Ensimmäisenä vieraana Mikael Mattlin joka on Suomen johtavia Kiinan talouden ja politiikan asiantuntijoita. Hän oli elokuuhun asti töissä Turun yliopiston valtio-opin oppiaineessa ja on nyt siirtynyt ulkopoliittiseen instituuttiin tutkimusprofessorin tehtäviin. Mikael johtaa edelleen Turun yliopistossa Suomen Akatemian rahoittamaa tutkimusprojektia nimeltään Forak, joka käsittelee huippu ajankohtaista aihetta eli ulkomaisia yritysostoja ja poliittisia postitoimia huoltovarmuuden uhkina strategisen irtautumisen aikakaudella. Tervetuloa Mikael.

[01:25]

M: Kiitos.

[01:26]

O: Kirjanne tuli todella suuren tarpeeseen koska suomen kielellä ei ole aiemmin julkaistu vastaavaa teosta. Pidän itse kirjaa erinomaisen selkeästi kirjoitettuna ja välillä jopa esimerkillisen tarkkana kuvauksena Kiinan poliittisesta järjestelmästä. Eli heti alkuun onnittelet tärkeän ja ajankohtaisen kirjan julkaisemisesta.

[1:44]

M: Kiitos vaan.

[01:45]

O: Tässä podcast-jaksossa keskitymme talouteen joka on erityisalaasi. Kirjan nimi on Kiinan poliittinen järjestelmä mutta miksi piditte tarpeellisena kirjoittaa kirjaan oman luvun taloudesta?

[01:57]

M: No tämä on kysymys mitä itse asiassa itekin pohdittiin että laitetaanko siihen oma talous-luku. Useinhan on sanottu että tämän ideologisen kommunismin romahtamisen jälkeen Kiinan kommunistisen puolueen legitimizeetti lepää selkeämmin talouskasvun ja tavallisen kiinalaisten vaurastumisen varassa.

Itse en tosin ole koskaan ostanut tätä ajatusta sellaisenaan, mutta yhtäkaikki kun meillä on tällainen Kiinan kaltainen poliittinen järjestelmä joka on käytännössä siis puoluevaltio, siinä kytkökset taloudellisen järjestelmän ja poliittisen järjestelmän välillä ovat hyvin tiiviit ja talous on ikään kuin vain yksi puolueen toimintakentistä. Tämähän näkyy hyvin monella eri tavalla eli esimerkiksi valtiolla ja puoluevaltiolla on erittäin merkittävä omistussuus vielä melkein kaikilla tärkeimmillä talouden sektoreilla, valtiolla on hyvin vahva ohjaava ote taloudessa ja se on näkynyt tässä viimeaikoina esimerkiksi myös sillä tavalla että kokonaisia aloja on voitu sulkea poliittisilla päätöksillä lyhyellä varoitusajalla.

Ja sitten ehkä vois mainita sen myös että meillä on edelleen Kiinassa tämä niin sanottu nomenklatuura järjestelmä eli nimitys järjestelmä joka oli käytössä myös Neuvostoliitossa mutta Kiinassa se on paljon laajemmin vielä ollut käytössä ja se ulottuu myös valtion yhtiöiden johtoon eli käytännössä siellä keskeisimpiä valtioyhtiöiden johtajat on suoraan tavallaan tämän puoluevaltion tässä nimitys järjestelmässä ja voidaan vaihtaa.

[03:26]

O: Joo, ja senpä takia me puhutaankin tässä podcastissa ennen kaikkea puolueen roolista talouden ohjaajana. Kirjassa oli useita jopa hauskoja määritelmiä talouteen liittyen esimerkiksi että Kiinan kommunistinen puolue on maailman suurin kauppakamari. Ja koska valtion ja yritys-sektorin raja on hyvin häilyvä Kiinassa, voidaan jopa puhua Oy Kiina Ab:stä ja kirjassa oli jopa kaavio joka kuvasi sitä Oy Kiina Ab:tä ja puolueen ja valtion organisaatiota jotka ovat tärkeitä talouden kannalta. Miten tiivistäisit Kiinan talouden erityispiirteet sen lisäksi mitä jo äsken kerroit?

[03:59]

M: Jos tästä kuvailusta aloitan niin, tämä maailman suurin kauppakamari: tämä oli tällainen ajatus joka varsinkin tuossa 2000-luvun alkupuolella oli aika yleinen ulkomaisten Kiinassa toimivien ihmisten parissa eli oli levinnyt tällainen käsitys siitä että puolue kiinnosti lähinnä ulkomaiset sijoitukset, talouskasvu ja bisneksen tekeminen, ja tämä oli ehkä hiukan naiivi käsitys, kun kuitenkin puhutaan edelleen ja puhuttiin silloinkin leninistisestä puolueesta

mutta silloin se tavallaan ulospäin näyttäytyi sillä tavalla että se puolue oli tavallaan jättänyt tämän ideologian taakse ja keskittyi enemmänkin tähän talouskasvun edistämiseen.

Tämä Oy Kiina Ab taas on oikeastaan suoraan niin kuin käännetty tästä englanninkielisestä China Inc. ajatuksesta, eli meillä on paljon tällaisia puoluevaltion instituutioita joihin kuuluu myös siis valtiolliset suuryhtiöt, valtio-omisteiset liikepankit, erinäiset valtiolliset sijoitusyhtiöt joilla on hyvin tiiviit kytkökset keskenään; hallinnollisia kytköksiä, omistuksellisia kytköksiä. Virallisestihan tämä talous on määritelty jo -90 luvun alkupuolella vuonna -92, sosialistiseksi markkinataloudeksi kiinalaisin erityispiirtein. Tämä oli tavallaan tämmöinen Deng Xiaopingin eli sen aikaisen ylimmän johtajan pragmaattinen oivallus, että jollakin tavalla piti pystyä selittämään puolueen sisällä tälle niin sanotulle vanhoillisemmalle tai vasemmistolaisemmalle siivelle se että nyt tässä oltiin ottamassa tavallaan markkinataloutta laajemmin käyttöön, ja tämä oli tämmöinen kompromissiratkaisu että puhuttiin sosiaalisesta markkinataloudesta kiinalaisin erityispiirtein. Me itsehän käytimme kirjassa siis luonnehdintaa "markkinatalouteen sopeutettu komentotalous" joka on vähän meidän oma ajatus ja kyse ei ole siis enää suunnitelmataloudesta joka virallisesti päättyi jo -90 luvun alkupuolella siinä -93 vuoden tienoilla, mutta markkinoista otetaan kuitenkin hyöty irti niin sanotusti eli kilpailun kautta haetaan tehokkuutta mutta talouden ydin pysyy edelleen tiukasti puoluevaltion ohjaksissa eli sen takia markkinatalouteen sopeutettu komentotalous.

Mutta tähän toiseen osaan kysymyksistä, niin miten tiivistäisin Kiinan talouden erityispiirteet? Tämä on ollut vaikea kysymys ja sitä on pohdittu aika paljon, että onko Kiina erityistapaus joka ei oikein vertailu mihinkään muuhun vastaavaan talouteen. Aika pitkälle kuitenkin voi sanoa, että Kiinan talouden nopea kasvuvaihe on noudattanut pitkälle tätä Japanin ja joidenkin Aasian ensimmäisten tiikeri talouksien mallia eli lähinnä ajattelen Etelä-Koreaa ja Taiwania. Eli Aluksi oli tämä vientivetoinen kasvuvaihe; pääoma liikkeitä rajoitettiin edelleen, ylläpidettiin korkeaa investointiastetta hyvinkin pitkään ja nyt Kiinakin näyttää päätyvän samalla tavalla kuin Japani ja nämä muut taloudet tämmöiseen valtavaan kiinteistöcuplaan sen seurauksena. Mutta meillä on muutama tämmöinen poikkeava piirre kuitenkin, joka erottaa Kiinan näistä aikaisemmista, Japanista, Etelä-koreasta ja Taiwanista eli tämä puoluevaltion suuri merkitys taloudessa on tietenkin yksi tämmöinen merkittävä erotteleva tekijä. Toki esimerkiksi Taiwanilla oli myös 2000-luvun loppuun asti vähän vastaavanlainen puoluevaltio, mutta sen merkitys taloudessa oli vähäisempi.

Toinen tekijä joka on ollut jossain määrin Kiinan erityispiirre, on siirtotyöläisten suuri merkitys taloudessa eli tehtaissa, rakennuksilla palvelualoilla ja kaupungeissa siirtotyöläisillä on ollut valtavan iso merkitys ja joidenkin näkemysten mukaan koko tämä Kiinan talousihme on pitkälti rakennettu niin kuin fyysisesti rakennettu siirtotyöläisten työpanoksella ja heidän toimesta.

[07:38]

O: Joo elikäs erittäin halvan työvoiman hyväksikäyttöä.

[07:41]

M: Kyllä, pitkään oli tämä erittäin halpa työvoima eli sisämaassa oli paljon väkeä jolle ei ehkä riittänyt työmahdollisuuksia omalla paikkakunnalla niin siirtyvät sitten kaupunkeihin tyypillisesti niin että miehet työskentelivät rakennuksilla ja naiset sitten tehtaissa tai palvelualoilla. Tämä on tavallaan jo jossain määrin päättynyt, vaikka toki siirtotyöläisiä siellä edelleen on, mutta Kiinassakin väestöindikaattorit on siinä määrin muuttunut että siirtotyöläisten merkitys ei ole sama kuin aikaisemmin ja toisaalta myös palkkatason on kohonnut. Kolmantena erityispiirteenä vielä sanoisin että meillä on tietysti ilmeinen Kiinan erityispiirre eli valtava koko joka on yhtäaikaan ilmeinen mutta sillä on kuitenkin merkittäviä vaikutuksia eli tätä rakennus buumia on voitu ylläpitää paljon pidempään kuin monessa muussa Aasian taloudessa koska sieltä löytynyt se valtava sisämaa että aina on voitu rakentaa vielä vähän enemmän ja sitä kautta ylläpitää sitä puoliväkisin sitä talouskasvua ja nyt tässä nykyisessä maailmantilanteessa erityisen keskeiseen rooliin on nousut se että Kiinalla on suuret kotimarkkinat, ainakin potentiaalisesti. Kulutus sinänsä on ollut vähän tällainen akilleen kantapää Kiinan taloudessa viime vuosina, kulutus on suhteellisen heikkoa Kiinassa siihen potentiaalin nähden mutta siitä huolimatta niin meillä on suuret kotimarkkinat ja Kiina on nyt tietoisesti vähentänyt myös riippuvuuttaan viennistä ja ollaan lanseerattu niin sanottu kaksois-kiertotalous eli käytännössä ajatus on se, että erotellaan selkeämmin toisistaan tämä kotimainen talous ja sitten toisaalta tämä vientivetoinen talous.

[09:13]

O: Joo tuossa jo kuvailit vähän tätä puolueen ja valtion ja talouden kytköksiä, niitä organisaatioita ja instituutiota, mitä siihen kuuluu mutta mitä kaikkia keinoja puolueella on sitten ohjata taloutta käytännössä? Puolueen roolihan on aika läpitunkeva että esimerkiksi yksityisissä yrityksissä, mukaan lukien ulkomaisomisteisessa yrityksissä kuuluu nykyään olla puolueyksikkö jos niissä työskentelee vähintään 3 puolueen jäsentä ja ymmärtääkseni suuryritysten pitää myöskin perustaa puolueorganisaatio. Miten puolue pystyy ohjaamaan taloudellista toimintaa käytännössä?

[09:46]

M: No keinoja on lukuisia, otetaan muutama esimerkki tästä niin, aiemmin oli paljon tällaisia veroetuja ulkomaisille sijoituksille tai sijoittajille ja siinä vaiheessa kun Kiina pyrki houkuttelemaan pääomia ulkomailta niin pystyttiin tarjoamaan kaikenlaisia etuja joita sitten tuolla on poistettu vähitellen ja yhdenmukaistettu verotusjärjestelmää. Mutta tällä oli merkittävä vaikutus eli se teki Kiinasta suurimman vientimaan ja pitkään oli niin että siellä oli suurimpien vientiyritysten joukossa esimerkiksi Taiwanilaisten sijoittamia yrityksiä, jotka veivät sitten manner-Kiinasta tai käytti sitä ikään kuin tällaisena vientialustana omalle

viennilleen ja se nosti sitten Kiinan vientiä. Toinen tämmöinen tapa on se, että investointeja on ohjattu aika niin kuin kovallakin kädellä välillä halutuille aloille ja toisaalta on epätoivottuja investointeja pyritty rajoittamaan tai kokonaan kielletty, eli on ollut tällaisia investointilistoja jota kautta ollaan voitu sitten ohjata eri aikoina investointeja eri sektoreille ja niitä on käytetty muutaman vuoden välein.

Pankkilainatuksen osalta, eli esim. liikepankit joista suuri osa on edelleen tavalla tai toisella valtiollisessa omistuksessa ainakin enemmistön siitä omistuksesta niin siellä taas on puhuttu tämmöisestä "Window guidance" käsitteestä. Se ei ole pelkästään Kiinaan liittyvä, Japanissa on käytetty aikaisemmin vastaavaa mutta koska tämä pankkisektorikin on ollut niin tiivisti kytköksissä puoluevaltioon niin tämä on tarkoittanut käytännössä sitä että valtio yksinkertaisesti tavallaan antaa viestiä soittaa että nyt pitäisi lisätä pankkilainoitusta tietyille sektorille eli aina silloin kun näyttää että talouskasvu on hiipumassa niin voidaan tätä kautta suoraan enemmän tai vähemmän käskää pankkeja lisäämään lainoitusta tai vastaavasti voidaan myös rajoittaa sitä.

Sitten kun puhutaan vielä valtioyhtiöstä niin siellä suoraan hallinnollinen vaikutus on merkittävä eli aikaisemmin mainitsin jo tämän nomenklatuura järjestelmän eli johdon nimitykset ja siitäkkin meillä on esimerkkejä siellä on tiettyinä aikoina tehty aika isojaakin nopeita muutoksia jossa on siirretty ylimpiä johtajia esimerkiksi yrityksestä toiseen aika lyhyellä varoitusajalla ja kaikki nämä keskeisimmät valtionyhtiöt niin he ovat tämän saman hallinnollisen systeemin alla, eli suoraan Kiinan valtion johdon alaisuudessa on niin sanottu Sasak, joka hallinnoi sitten näitä valtiollisia yrityksiä ja sitä kautta se pystyy heitä paljon ohjaamaan.

Sitten meillä on vielä esimerkkejä siitä, että on ollut myös pelastuspaketteja silloin kun pankeilla on mennyt huonosti niin siellä tämä Kiina-systeemi etu tavallaan se, että näitä varoja voidaan melko joustavasti siirtää tämän niin sanotun Oy Kiina Ab:n sisällä paikasta toiseen jos tarvitaan vaikka merkittäviä määriä, kymmeniä miljardeja, varoja niin niitä pystyy siirtämään suhteellisen joustavasti tämän järjestelmän sisällä.

Ja sitten ehkä viimeisenä vielä voisin mainita tämän, että tämmöisen järjestelmässä niin kokonaisia talouden paloja tai osa-alueita ja voidaan tosiaan merkittävästi rajoittaa tai kieltää suhteellisen lyhyellä varoitusajalla ja viime aikoina niin on nähty esimerkiksi pelialalla tai yksityisellä koulutussektorilla että hyvinkin nopealla varoitusajalla voidaan asettaa merkittäviä rajoitteita.

[12:47]

O: Voisiko tuo olla sellainen kampanja-tyylinen piirre kiinalaisessa politiikassa, että Kiinan johto huomaa jotain tämmöisiä ongelmakohtia ja sitten aloittaa tämmöisen kampanjan ongelman ratkaisemiseksi?

[12:58]

M: No tällaisilla joukkokampanjoilla tosiaan on pitkä historia Kiinassa ja siitä puhutaan meidän kirjan eri osissa. Jossain määrin voisi ajatella, että ainakin tämä korona-strategia on sekin ollut semmoinen valtava ponnistus ja yhteiskunnallinen kamppailu joka on sieltä ylätasolta käsin ohjattu ja se on jatkunut myös hyvin pitkään että kaksi ja puoli vuotta jo, eli nämä on ne pienemmässä mittakaavassa sitten kun puhutaan tämmöistä niin kuin yksittäisten taloudellisten osa-alueiden rajoittamisesta, mutta joitakin joukkokampanjan piirteitä niissäkin näkyy.

[13:29]

O: No onko sitten sellaisia talouden osa-alueita joissa puolueen rooli olisi vähäisempi elikkä josta puolue ei ole niinkään kiinnostunut jotka saa sitten pyöriä omalla painollaan?

[13:39]

M: Kiinan paradokseja on, on että joillain sektoreilla itseasiassa näkee niin kuin markkinataloutta puhtaimmassa muodossa juuri Kiinassa, ja se on juuri se paradoksi minkä moni meistä on havainnut itsekkin omakohtaisesti eli jos mennään takaisin näihin alkuperäisiin 1700-luvulta lähtien kehitettyihin taloustieteen teorioihin markkinataloudesta eli Adam Smith ja tämmöiset keskeiset ajattelijat niin näiden mallien pohjalla oli usein just ajatus ihan fyysisestä markkinapaikasta jossa oli pieniä myyjiä ja ostajia ja se ei aina ole tässä meidän niin kuin nykyisessä taloudessa niin kuin niin paikkansa pitävä analogia enää, meidän taloudet näyttää hyvin erilaisilta. Mutta Kiinassa on tosiaan ollut lukuisia määriä aloja jossa sadat ja tuhannet pienet ja keskisuuret yritykset kilpailevat keskenään lähes identtisillä tuotteilla ja tai vaikkapa komponenteilla jota tarjoavat ja hintakilpailu on luonnollisesti kovaa, eli siinä oli tosiaan nämä markkinatalouden piirteet, että siellä on vaikea tehdä tämmöisen ylisuuria voittoja koska kilpailijoita on niin paljon siellä.

Tuohon kysymykseen niin voi sanoa, että on helpompi kuitenkin todeta, että mitkä talouden osa-alueet ovat puolueelle tärkeitä. Kun näistä on olemassa erilaisia listauksia ja niitä listauksia on valtava määrä, että listauksia on esimerkiksi aloista, joilla valtiolla täytyy olla merkittävä omistus- tai enemmistöomistus tai täysin hallitseva omistus, sitten on listauksia keskeisistä tulevaisuuden aloista ja niistä voimme lukea sitten nämä kaikki on puoluevaltiolle erittäin tärkeitä. Sitten aikaisemmin mainitsemani investointi listaukset joihin toivotaan lisää sijoituksia ja näistäkin voi johtaa, että ne on tärkeitä aloja eli melkeinpä kaikki tämmöiset perusteollisuuden alat ja myös monet merkittävät palvelualat kuten telecom, lentoliikenne, ovat puoluevaltiolle tärkeitä. Mutta koskaan ei voi kuitenkaan olla täysin varma siitä että niin mikä on ja mikä ei ja koska tämä tilanne elää ja esimerkiksi joku peliala tai yksityinen koulutussektori tai asuntorakentaminen ei ehkä aiemmin ollut niin tärkeitä mutta nyt ne ovat erityisistä syistä.

[15:45]

O: Siirrytään puhumaan noista valtio-omisteisista yrityksistä koska niiden roolihan on ollut Kiinassa yllättävänkin vahva kaikista näistä markkinauudistuksista huolimatta ja näyttää siltä että Xi Jinpingin aikana niiden asema on vaan vahvistunut vaikka tuottavuus ei ole yhtä hyvä kuin yksityisillä yrityksillä, mikä tähän vois olla syynä?

[16:05]

M: Tässäkin on tämmöinen mielenkiintoinen kuriositeetti, että silloin kun Xi tuli valtaan, niin aika yleinen käsitys oli että hän suhtautui hyvin myönteisesti yksityisiin yrityksiin ja palasin takaisin tuossa jonkin katsomaan mitä silloin kirjoitettiin ja se on semmoinen asia josta kyllä tämä yleinen käsitys ilmeisesti ei pitänyt paikkaansa. Eli vielä tuossa reilu kymmenen vuotta sitten ajatus, aika yleinen ajatus oli että, ainakin lännessä, että Kiinassa nämä valtionyhtiöt pikkuhiljaa niin kuihtuu pois ja yksityisyrietykset ne on niin paljon tuottavampia, ne etenee niin paljon nopeammin, ne on ketterämpiä ja niiden merkitys tulee väistämättä kasvamaan ja että kyllä siellä joku tämmöinen valtiollinen omistus varmaan tulee säilymään mutta sen merkitys tulee pikkuhiljaa hiipumaan.

Mutta näinhän ei tosiaan ole käynyt, eli nyt me nähdään hyvin selkeästi että 10 vuoden aikana muutos, vaikkapa pankkilainoituksessa jos katsotaan miten lainattiin kymmenen vuotta sitten ja vielä tästä siihen miten lainataan nyt niin siinä on aivan olennainen muutos. Eli jos siellä on kymmenen vuotta sitten niin ehkä 80% pankkilainoituksesta meni yksityisille yrityksille ja se jäämäosuus sitten valtiollisille niin nyt se on aika lailla toisin päin tämä suhde.

Miksi näin? No, puolueen johtoasema on riippuvainen taloudellisesta tukijalasta jonka muodostavat valtio-omisteiset yritykset ja siksi minä olen itse pitkään suhtautunut aika skeptisesti näihin mahdollisuuksiin uudistaa taloutta, ainakin radikaalimmin.

Oli tässä ihan alkuaikoina kun Xi oli tullut valtaan ja oli ollut vuoden verran vallassa niin julistettiin tämmöinen 60 kohdan uudistusohjelma vuonna 2013. Ja silloin hetken aikaa niin oli aika tämmöinen suorastaan euforinen tunnelma, muistaakseni silloin pörssi Kiinassa nousi muutaman päivän 10% joka päivä koska ajateltiin että nyt se käynnistyy se seuraava talousuudistusten vaihe. Mutta olin sattumalta Brysselissä yhdessä tilaisuudessa kuuntelemassa, kun esiteltiin tätä uudistusohjelmaa ja siellä oli paikalla sekä Kiinan että EU:n edustajat ja olin silloin lukenut tämän tiedotteen näistä uudistuksista, kiinan kielisen version siitä, ja totesin sitten siinä tilaisuudessa että minun on vaikea nähdä että tässä mitään kovin olennaista muuttuisi koska valtionyhtiöiden osalta niin ei ollut mitään olennaista muutosta tulossa. Ja se aika lailla näyttää nyt että se osoittautui ihan oikeaksi mutuksi silloin että mitään radikaalia muutosta ei ole tulossa.

Sitten sen lisäksi niin tässä Xi:n kaudella niin puolue on tavallaan kirjoittanut uusiksi myös tämän oman reformi aikansa historiaa. Tällä hetkellä korostetaan puolueen ja valtion merkitystä uudistuksessa ja samalla ollaan työnnetty sivummalle niin yksityisen

yritteliäisyyden merkitystä kuin ulkomaisten yhtiöiden suurta merkitystä tässä ja ulkomaisten sijoitusten suurta merkitystä, vaikka hyvin tiedetään myös Kiinassa, Kiinassa taloustieteilijät tietää kyllä että nämä on ollut hyvin tärkeitä tekijöitä tässä menestystarinassa mutta tällä hetkellä ei tavallaan kannata niitä korostaa koska se virallinen näkemys on sen suuntainen että aika pitkälle tämä on niin kuin puolueen ja valtiomisteisen talouden ansiota ollut ja melkein voisi sanoa niin et niin kauan kun tässä ei tapahdu olennaista muutosta tässä käsityksessä niin Kiinan talousuudistukset polkevat paikallaan ja talouden kasvu näivettyy.

[19:27]

O: Taisitte kirjassa mainitakin, että uudistusten aikakausi on talouden osalta ohitse, vaikka puhutaan Xi Jinpingin uudesta aikakaudesta niin uudistuksia ei ole kuitenkaan näköpiirissä.

[19:39]

M: Tässä täytyy muistaa, että kun Kiinan johtajat puhuvat kuitenkin jatkuvasti talouden uudistamisesta ja kaikenlaisista uudistuksista mutta meillä on semmoinen tietty niin kuin näköharha tästä kun me kuullaan täällä Euroopassa tai Yhdysvalloissa sanat uudistukset niin ajatellaan että siellä tulisi niin kun lisää tilaa yksityisille yrityksille, markkinoille jollakin tavalla liberaalimpaa taloutta mutta näinhän se ei välttämättä mene Kiinassa. Eli kun Kiinassa puhutaan uudistuksista on käytännössä tarkoittanut melkein sitä että puoluevaltion roolia on vahvistettu. Ne on kyllä tietynlaisia uudistuksia mutta ne uudistukset on jotain ihan muuta kuin mitä me mielletään se sana uudistus. Eli sillä saralla niin voisi kyllä sanoa et niin kuin siinä mielessä kun Kiinan johto ymmärtää uudistuksen niitä voidaan olettaa että nähdään jatkossakin. Mutta se ei tosiaan tarkoita sitä että me nähtäisiin tällaista liberaalimpaa markkinataloutta siinä mielessä missä me se ymmärretään.

[20:36]

O: Hyvä, eli uudistuksia kiinalaisin ominaispiirtein.

[20:39]

M: kiinalaisin ominaispiirtein, kyllä.

[20:40]

O: Mutta jos katsotaan vielä kiinalaisia yrityksiä niin osahan on ihan selkeästi valtiomisteisia mutta sitten ylipäätään yritysten omistuspohja on hyvin vaikea saada usein selville elikkä että yksityiseltä näyttävä yritys saattaakin olla itseasiassa enemmistöomisteisesti niin kuin valtion omistama ja tämä on varmaan tärkeä huomata esimerkiksi kun Suomeen tulee Kiinalaisia investointeja tai kiinalaiset ostaa yrityksiä Suomesta. Voitko antaa esimerkkejä tästä häilyvästä omistuspohjan hahmottamisesta?



[21:12]

M: Monen menestyneen kiinalaisen yrityksen alkutaipaleessa on ollut kytkös johonkin valtiolliseen tai vähintäänkin maakunnalliseen tahoon. Jos tällä yhtiöllä on pidempi historia niin näin on lähes väistämättä ollut koska -80 luvulla ei ollut vielä mahdollista välttämättä perustaa sellaisia puhtaasti yksityisiä yrityksiä eli uudistuksen alkuaikoina oli, tai ei ollut lainkaan tavatonta että Kiinalainen liikemies oli entinen korkea-arvoinen Kiinan vapautusarmeijan upseeri esimerkiksi, se oli niin tiivis tavallaan se yhteys ja nytkin näistä tällaisista yrityksistä jotka on meille hyvinkin tuttuja jonkun vaikkapa kodinkoneen kautta niin monet näistä oli alkujaan ollut kytköksissä näihin, se on yksi tekijä. Sitten näissä ulkomaisissa sijoituksissa niin mikä hämärtää vielä tilannetta aika paljon on, että iso osa näistä sijoituksista ulkomaille niin kiertää tavalla tai toisella veroparatiisien kautta ja silloin tulee tavallaan lisää tällaista epäselvyyttä siihen omistukseen.

Mulla oli yhdessä paperissa ja muistaakseni kirjassakin jossain kohtaa mainittiin alaviitteessä tällainen pieni anekdootti-omainen esimerkki tästä eli kuin Norwegian lentoyhtiöön tehtiin parisen vuotta sitten muistaakseni niin sijoitus Kiinasta, niin sitten silloinhan joutuu kuvaamaan tämän omistusketjun, ihan ilmeisesti Norjan vaatimusten mukaan, ja tämä oli aika veikeä tämä kuvaus eli siinä oli yritys joka oli ostamassa niin sitä kontrolloi toinen yritys, jota kontrolloi Kiinan erään valtiollisen liikepankin puoli, jota sitten kontrolloi toinen osa siitä valtiollisesta liikepankista ja sitä taas kontrolloi sitten valtion sijoitusyhtiö jota kontrolloi toinen valtion sijoitusyhtiö. Eli tämän pitkän ketjun, tässä oli kuusi eri yritystä tavallaan tässä niin kuin ostavassa ketjussa joka osti sitten sen tai sijoitti siihen Norwegianiin, niin loppuviimeksi niin tämä hallinta oli sitten tällä valtiollisella sijoitusyhtiöllä. Niin eli tällaisiakin, että tämä oli tavallaan poikkeuksellinen tapaus siinä mielessä että tässä tosiaan oli pakko kuvata näin selkeästi tämä omistusketju mutta usein ne sijoitukset ja taustalla olevat tahot jäävät epäselviksi.

Ja ehkä tunnetuin tapaus josta on paljon puhuttu myös Euroopassa viime vuosina on tämä Huawei tapaus, joka on nimellisesti yksityinen yritys ja suuri osa sen osakkeen omistuksesta on työntekijöiden käsissä. Mutta aika yleinen näkemys että sillä on vähintäänkin tiiviit yhteydet puoluevaltioon, varmuutta meillä ei kuitenkaan siitä ole.

[23:49]

O: Jos siirrytään toiseen hyvin ajankohtaiseen aiheeseen, eli taloudelliseen irtautumiseen josta puhutaan tällä hetkellä hyvin paljon. Miten paljon siitä on tarua ja miten paljon totta että onko siitä vahvoja merkkejä että kiinalaisyritysten merkitys olisi vähenemässä länsimaissa?

[24:06]

M: No kyllä se jossain määrin alkaa olla totta ja siinä on tietysti monta syytä eli yksi on se, että tämä ajatus on, siitä on tullut hyvin niin kuin kuuma aihe niin sanotusti, kaikkialla

länsimaailmassa eli Euroopassa, Pohjois-Amerikassa, Australiassa ja myös Japanissa. Eli kiinalaisten yritysten toimintaa ja sijoituksia tarkkaillaan hyvinkin tarkasti, ne on tarkassa seurannassa lähes kaikkialla näistä mainituista alueista ja meillähän otettiin EU:ssa tämmöinen yhteinen investointi seuranta myös käyttöön pari vuotta sitten 2020, ja monessa EU-maassa on lakeja tältä osin tiukennettu tai korjattu, tai luotu jopa kokonaan uusia lakeja kuten Tanskassa ja Ruotsissakin ollaan tällä hetkellä tiukentamassa merkittävästi lakeja. Eli on selvästi vaikeampaa tavallaan tehdä nyt sijoituksia sillä tavalla et siihen ei kiinnittäisi huomiota, viranomaiset tavalla tai toisella. Mutta Kiina on itsekin suitsinut näitä omia ulkomaisia sijoituksia viime vuosina: huippuvuosi sijoituksissa EU:hun oli siinä 2016-17 tienoilla ja siitä lähtien on aika paljon tultu alas. Eli Kiina on pyrkinyt rajoittamaan varsinkin sellaisia investointeja jotka ei ole ikään kuin tai puoluevaltio ei niin kun ole varsinaisesti rohkaissut ja niitä tehtiin silloin 2015, -16, -17 melko paljon ja siihen sitten puututtiin. Eli voidaan siis sanoa, että kiinalaisten yritysten merkitys on vähenemään päin Euroopassa ja Yhdysvalloissa.

Mutta sen lisäksi niin täytyy vielä mainita myös se, että vielä tuossa vuosi sitten ne näytti siltä että tämä irtautuminen niin oli enemmän tavallaan tämmöistä retoriikkaa ja poliittista puhetta kuin todellisuutta, koska monet ulkomaiset yritykset kuitenkin eivät olleet lähtemässä mihinkään Kiinasta ja edelleenkin sijoitti aika paljon Kiinaan. Tässä suhteessa tämä Ukrainan sota tai sen uusin vaihe joka käynnistyi helmikuussa tätä vuotta niin on ollut jonkinlainen shokkiherätys, eli nyt nähdään selkeästi enemmän huolta yrityksissä ja varovaisuutta eli investointeja ei tehdä enää samalla tavalla Kiinaan kuin aikaisemmin ja monet on alkanut tavallaan miettimään sitä mahdollisuutta että entä jos Kiinassakin tapahtuisi tulevana vuosina jotain vastaavaa, niin mitä implikaatioita sillä olisi omalle yritykselle.

[26:31]

O: Joo, tässä teidän kirjassa, Kiinan poliittinen järjestelmä, niin siinä puhuttiin myös kiinalaisten yhtiöiden ulkomaan sijoituksista ja pääomaliikkeiden kontrollista, ja sulla on tämä toinenkin projekti käynnissä Forak-projekti, joka keskittyy siihen miten Kiina käyttää ulkomailla taloutta vaikutuskeinona. Käytät termiä "economic statecraft", suomeksi taloudellinen valtiotaito.

Missä määrin näet, että Kiina käyttää taloudellista valtiotaitoaan pääomaliikkeiden kontrollissa ja kiinalaisten yhtiöiden ulkomaan sijoituksissa ja onko jotain tiettyjä aloja tai joitain tiettyjä hetkiä jolloin Kiina ottaa ne käyttöön? Ja vielä yksi kysymys, miten se tapahtuu käytännössä?

[27:09]

M: Tämä on keskeinen kysymys mutta siihen on myös aika vaikea antaa yksiselitteistä vastausta, ja oikeastaan mitä enemmän me ollaan sitä tutkittu, niin sitä monimutkaisemmaksi se osoittautuu. Että selvää on, että joissakin tapauksissa niin Kiina on

osoittanut tyytymättömyyttään toisen maan harjoittamaan politiikkaan rajoittamalla tätä taloudellista kanssakäymistä rankallakin kädellä ja ehkä kaikista selkein esimerkki tästä on Australia, joka oli kuitenkin vielä muutama vuosi sitten niin hyvinkin tiiviisti kytköksissä Kiinan talouteen ja nyt sitä niitä yhteyksiä on tavallaan katkottu aika kovallakin kädellä.

Pienemmässä mittakaavassa niin samaa on nähty myös monen muun maan kohdalla, esimerkiksi Liettuan kanssa viime aikoina johtuen tästä Liettuan lähentymisestä Taiwaniin. Tai itseasiassa se oli aika pienikin asia mistä se lähti liikkeelle mutta siitä seurasi sitten, että Kiina pyrki rajoittamaan omaa taloudellista toimintaa Liettuan kanssa.

Mutta noin niin kuin kokonaisuutena niin voisi sanoa, että kokonaan toinen näkökulma tähän kysymykseen on se että Kiina herättää nyt osin myös perusteettomia pelkoja koska tätä Kiinan poliittista järjestelmää vaivaa tämä yleinen salamyhkäisyys ja läpinäkymättömyys, eli me ei kovin hyvin ymmärretä Kiinan toimintaa maan ulkopuolella niin meillä on levinnyt tällainen käsitys nyt että jotakuinkin kaikki kiinalaiset sijoitukset olisivat ongelmallisia ja jonkinlaisia poliittisia riskejä. Tämä kuitenkin sivuuttaa sen, että ei se puoluevaltio kuitenkaan ole kaikkivoipainen, etenään suhteessa näihin ei valtiollisiin, tai ei valtiollisten kiinalaisten yhtiöiden tekemiin ulkomaan sijoituksiin.

Meillä on myös esimerkkejä onnistuneista kiinalaisista sijoituksista kuten tämä Chi Lin omistama Volvo Ruotsissa ja myös Suomessa kokemukset näistä läpiviedyistä sijoituksista ovat käsittääkseni olleet pääosin ihan myönteisiä. Mutta sitten on näitä hankkeita, jotka on kariutunut jo alkumetreillä jotka sitten ei ehkä ole ollut yhtä toivottavia tai toivottuja sijoituksia.

[29:12]

O: Kerroitte äskettäin sinun mututuntuma 2013 vuoden Kiinan uudistuksista piti paikkansa, ja jos minä nyt kysyisin, että mikä on sinun mututuntuma Kiinan ja länsimaiden taloudellisista suhteista tulevina vuosina, niin mikäs olisi sinun arvio?

[29:28]

M: No kyllä se aika lailla niin vaikuttaa siltä, että me ollaan nyt tultu sellaiseen pisteeseen, vaiheeseen tätä kehitystä, että niitä puolin toisin pyritään niin kuin vähentämään niitä riippuvuuksia ja täytyy muistaa tämä ei ole vain länsimaat jotka pyrkivät vähentämään riippuvuuksia Kiinasta vaan samalla tavalla Kiinakin pyrkii vähentämään nyt riippuvuuttaan länsimaista. Ja toki se ei ole kovin helppoa koska me ollaan kuitenkin eletty tällaisessa globalisoituvassa maailmassa tässä vuosikymmeniä ja rakennettu ikään kuin meidän yhteiset taloudet ja keskinäisriippuvuudet siltä pohjalta ja esimerkiksi tällaiset tuotantoketjut niin kyllä niitä jollakin aikavälillä voidaan siirtää, mutta se on hyvin työlästä ja aikaa vievää ja maksaa paljon. Eli näyttää siltä että jos tässä ei nyt mitään isompia muutoksia tule tilanteeseen, niin pikkuhiljaa vähennetään näitä riippuvuuksia ja se luultavasti tapahtuu esimerkiksi sitä kautta että yhtiöt jolla nyt tällä hetkellä on merkittävää tuotantoa Kiinassa,

niin kun he pohtivat mihin seuraavaa tuotantolaitosta laitetaan niin se helposti sijoitetaan sitten jonnekin muualle, ja eli ei välttämättä suljeta sitä Kiinassa olevaa tuotantolaitosta tai tuotantolaitoksia niinkään mutta yritetään tasapainottaa tilannetta sillä tavalla että sijoitetaan sitten tai tehdään uudet sijoitukset jonnekin muualle.

Ongelma tässä tietysti on se, että Kiina on ollut ja on edelleen monessa mielessä aika lyömätön näissä sijoitusten, sijoituspaikkana eli siellä on paljon sellaisia etuja, vaikka kustannustaso on kohonnut ja ehkä näitä veroetuja ei enää saa. Mutta se on silti valtava markkina, siellä on koko tuotantoketju usein olemassa eli sieltä saa helposti esimerkiksi komponentteja niin omiin tuotteisiin ja infrastruktuuri toimii ja se on ollut suhteellisen vakaa kuitenkin ympäristö tähän asti eli ei ole kauhean helppoa, jos kovin moni yritys pyrkii samanaikaisesti siirtämään niitä uusia investointeja ja panoksia jonnekin muualle, niitä ei välttämättä ole niitä sellaisia niin kuin muita hyviä kohteita tarjolla niin paljon.

[31:35]

O: Elikkä vaatii tarkkaa harkintaa.

[31:38]

M: Vaatii tarkkaa harkintaa mutta siitä voi olla melkein varma, että tällä hetkellä jotakuinkin kaikissa vähänkin isommissa yrityksissä niin pohditaan näitä kysymyksiä selvästi enemmän kuin aikaisemmin eli poliittiset riskit on nyt, tai se on nyt näkynyt tai tullut selväksi kaikille että hyvinkin nopeat muutokset saattaa tulla eteen ja ehkä vähän yllättävästikin, niin siitä syystä niin tavallaan mikä tahansa itseään kunnioittava liike-elämän johto niin joutuu pohtimaan myös näitä kysymyksiä.

[32:08]

O: Aivan, ja jotta he ymmärtäisivät Kiinan tilannetta, heidän kannattaisi lukea teidän uusi kirjanne, Kiinan poliittinen järjestelmä.

[32:15]

M: Juuri näin, olemme yrittänyt sanoa, että kun ei suomeksi ole aikaisemmin ollut tällaista kattavaa teosta niin tämä nyt antaa suomeksi ehkä parhaimman mahdollisen tietopaketin siitä Kiinan poliittisesta järjestelmästä.

[32:27]

O: Olen aivan samaa mieltä.

Kiitos Mikael tästä keskustelusta, ja kuuntelit Aasiatuntijat-podcast sarjaa jonka tuottaa Turun yliopiston Itä-Aasian tutkimus- ja koulutuskeskus, Kiitos ja kuulemiin.

M: Kiitos.